

УДК 364:[070+316.77]

Солнишкіна, А. (2022). Теоретичні та практичні аспекти застосування методів медіаграмотності й медіаосвіти в підготовці майбутніх соціальних працівників. *Соціологічні студії*, 2(21), 68–78. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2022-02-68-78>

## Теоретичні та практичні аспекти застосування методів медіаграмотності й медіаосвіти в підготовці майбутніх соціальних працівників

**Аліна Солнишкіна** –  
канд. соц. наук, доцент кафедри  
соціології, соціальної роботи,  
публічного управління  
та адміністрування, Дніпровський  
національний університет імені  
Олеся Гончара, Україна

**Alina Solnyshkina** –  
PhD in Sociology, Associate Professor,  
Department of sociology, social work,  
public management and administration,  
Oles Honchar Dnipro National  
University, Ukraine.  
E-mail: solnyshkinaalina@gmail.com  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5369-6350>

DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2022-02-68-78>

Received: October, 2022

1<sup>st</sup> Revision: November, 2022

Accepted: November, 2022

У статті розкрито актуальність та необхідність теоретичних досліджень і практичної імплементації технологій медіаграмотності в діяльність фахівців соціальної сфери та в освітню підготовку майбутніх соціальних працівників. Увагу акцентовано на вивченні й науковому аналізі таких теоретичних підходів, як протекціоністський, підхід медіамистецької освіти, феміністичні теорії, концепції медіаграмотності, рух медіаграмотності тощо. Саме ці підходи мають креативний та інноваційний потенціали для впровадження в практику головних концептів медіаграмотності і їх застосування в соціальній сфері. Велику увагу приділено практичним аспектам навчання майбутніх соціальних працівників навичок та компетенцій у галузі медіаграмотності. Досліджено методи й форми вивчення теоретичних і практичних аспектів медіаграмотності (складові компоненти, етичні принципи, правові аспекти, інноваційні методи викладання). Розкрито досвід упровадження в практичну діяльність компонентів медіаосвіти (тренінги, лекторії тощо). Нами активно впроваджено елементи медіаграмотності й медіаосвіти в підготовку соціальних працівників. Тренінги з медіаграмотності, лекції з протидії фейкам, майстер-класи використовуються в практичній діяльності. Дано рекомендації щодо дотримання етичних стандартів і кодексів професійної поведінки соціальних працівників.

**Ключові слова:** медіаграмотність, медіаосвіта, соціальні компетенції, соціальна робота, соціальна сфера.

**Solnyshkina Alina. Theoretical and Practical Aspects of Applying of Methods of Media Literacy and Media Education in Educational Processes for Future Social Workers.** Necessity and actual problems of theoretical researches and practical implementation of technologies of media literacy into practical activity of specialists of social sphere and into educational processes are analyzed in the scientific article. An author of article mad an accent at learning and analysis of such scientific approaches as: Protectionist Approach, Media Art Education, Feminism and Critical Media Literacy Approach, Media Literacy Movement etc. These approaches have creative and innovation potential for the implementation into practical social activity and for their application in practical social sphere. Conceptual frameworks, contents, ethical principles, legal aspects and structural components of Media Literacy in the social sphere are studied in this scientific publication. An author paid attention to practical aspects of educational processes of future social workers. Prominent competences of media literacy also studied in this article. An author of scientific article participates in active implementation of the elements of Media Literacy and Media Education into the education of social workers. Media Literacy trainings, lectures about countering to fakes and misinformation are systematically uses in practical work. Researcher studied methods and forms of studying of theoretical and practical aspects of media literacy. Experience of practical implementation of main components of media education is represented in this article. An author of article shared recommendations concerning ethical aspects of media literacy.

**Key words:** media literacy, media education, social competences, social work, social sphere.

### ВСТУП

Медіаграмотність є однією з ключових компетенцій соціального працівника в умовах сьогодення. Донесення достовірної й перевіреної інформації про соціальну допомогу, пенсійне забезпечення,

налагодження ефективної комунікації з клієнтами – усе це запорука ефективного надання соціальних послуг. Протидія інформаційно-психологічним операціям, дезінформації та фейкам в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну – це важлива робота зі збереження ментального здоров'я в умовах сьогодення. Технології медіаграмотності й медіаосвіти в соціальній роботі в українському суспільстві використовуються для розвитку критичного мислення, ефективної просвіти населення, якісної комунікації з населенням.

*Актуальними аспектами дослідницької проблеми є:*

- необхідність застосування медіаграмотності та медіаосвіти в повсякденній діяльності соціальних працівників;
- імплементація технологій медіаграмотності й медіаосвіти в підготовку сучасних фахівців у сфері соціальної роботи;
- розвиток комунікативних компетенцій фахівців соціальної роботи шляхом надання знань у галузі медіаграмотності;
- участь соціальних працівників у громадянській освіті суспільства з використанням медіатехнологій, трансформативних технологій освіти.

Наприклад, одним із головних завдань, які окреслено в Національних рекомендаціях з освіти у сфері соціальної роботи Норвегії, є медіаграмотність, медіаосвіта та вміння використовувати цифрові й інтернет-технології (Zhu & Andersen, 2021, р. 8). Упровадження зарубіжного й вітчизняного досвіду в медіапросвіту соціальних працівників і в розвиток їхніх компетенцій у цій сфері є запорукою ефективного розвитку соціальної сфери та вдосконалення методів управління в соціальних службах.

#### **Мета й завдання дослідження**

**Метою** наукової статті є обґрунтування необхідності системного впровадження елементів медіаграмотності та медіаосвіти в професійну підготовку й практичну діяльність соціальних працівників.

**Завдання** наукової статті:

- 1) аналіз головних компонентів медіаграмотності, необхідних для формування професійних компетентностей соціальних працівників;
- 2) визначення основних форм і напрямів підвищення медіаграмотності соціальних працівників у зарубіжній та українській практиці.

### **1. АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ**

Соціальна робота в умовах сьогодення передбачає не лише надання соціальних послуг у сфері адаптації, реабілітації, реінтеграції. Ефективні заходи у сфері профілактики, просвіти населення потребують набуття нових знань, навичок і компетенцій. Фахівці соціальної сфери є активними учасниками розбудови громадянського суспільства. Медіаграмотність та медіаосвіта є важливими компетенціями для підготовки майбутніх соціальних працівників.

Згідно з аналітичним документом «Розвиток медіаграмотності в Україні», який розроблено в рамках Національного проєкту з медіаграмотності «Фільтр» Міністерства культури та інформаційної політики України у співпраці з ОБСЄ та громадською організацією «Інтерньюз-Україна», медіаграмотність є здатністю критично мислити, аналізувати інформацію, захищатися від маніпуляцій, що можуть надходити з медійно-інформаційного простору (Шевченко, Ковтун, Єрмоленко, 2021, с. 1).

Відповідно до визначення дослідниці Елізабет Томан, медіаграмотність ґрунтується на таких ключових принципах:

- 1) засоби масової інформації конструюють свою унікальну мову;
- 2) медіа конструюють соціальну реальність (Salnikova, Kutyuchenko, 2021);
- 3) сучасні засоби масової інформації повинні відчувати на собі комерційний (Petersons, 2022) та політичний впливи, містять у собі ідеологічні, ціннісні, світоглядні конструкти й посилання (Chanda, 2017, р. 23).

Особливостям упровадження методів медіаграмотності та медіаосвіти в навчальний процес приділяли увагу такі українські вчені й спеціалісти-практики, як Любов Найдьонова, Дмитро Бачинський, Ольга Мороз, Оксана Волошенюк та інші.

Українські дослідники Сергій Коношенко, Вікторія Степаненко, Надія Дячок і Ярослав Співак, аналізуючи тенденції освіти соціальних працівників, відводять ключову роль засобам масової інформації в розвитку професійних компетенцій фахівців соціальної сфери.

Засоби масової інформації вчені розглядають як агента професійної соціалізації. За допомогою засобів масової інформації й медіаграмотності соціальні працівники можуть не лише протидіяти дезінформації, але й залучати до волонтерських і благодійних проєктів (Konoshenko et al., 2021., p. 4).

Медіаграмотність та розвиток медіакомпетенцій у системі професійної підготовки дослідники вважають актуальними в освітньому процесі майбутніх фахівців.

У систему підготовки соціальних працівників Німеччини активно впроваджуються просвітницькі тренінги з медіаграмотності й медіаосвіти, починаючи з першого курсу.

Розвиток критичного мислення, умінь протидіяти дезінформації, зловмисним інформаційним впливам під час роботи з надання соціальних послуг є важливими компетенціями фахівців із соціальної сфери (Chanda, 2017, p. 23).

Практичні та дієві технології з профілактики агресії, мови ворожнечі є важливими для сучасних соціальних педагогів та спеціалістів у галузі соціальної політики.

Згідно з Грюнвальдською декларацією з медіаосвіти 1982 р., головними концепціями медіаосвіти є:

- надання доступу до інформації для розуміння соціальних процесів у суспільстві та активної участі в розбудові держави й громадянського суспільства;
- заохочення розвитку креативності та інтерактивності в розв'язанні соціальних проблем;
- підвищення соціальних знань і компетенцій для прийняття рішень;
- розвиток критичного мислення та аналізу інформації для ефективного розв'язання соціальних проблем (Paris agenda..., 2007, p. 2).

Згідно з концепцією впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція), медіаосвіта є ключовою частиною інформаційної безпеки країни (Концепція..., 2016). Розвиток медіаграмотності, медіаімунітету, рефлексії та критичного мислення, соціальних і психологічних механізмів протистояння агресії й деструктивним впливам пропаганди, розвиток медіакультури є актуальним для ефективного функціонування соціальної сфери в умовах сьогодення (Концепція..., 2016).

У «Резолюції щодо медіаграмотності у цифровому світі» Європейського парламенту чітко зазначено, що медіаграмотність виступає базовою компетенцією концепції освіти в протязі усього життя (European Parliament resolution..., 2008).

Освіта в житті є цінністю та пріоритетом української соціальної роботи в умовах сьогодення, а також важливим компонентом соціалізації особистості.

Упровадження ефективних форм і методів медіаграмотності та медіаосвіти актуальне в умовах сьогодення.

Дослідниця Р. Гришкова, аналізуючи нормативно-правову базу впровадження компонентів медіаосвіти в систему вищої школи та документи ЮНЕСКО, наголошує, що медіаосвіта сприяє розвитку громадянської відповідальності (Гришкова, 2012, с. 63).

Соціальні працівники – ключові агенти у сфері розвитку громад. Активізація населення, залучення до прийняття рішень, виявлення актуальних соціальних проблем, стратегічне планування й розробка ефективних соціальних програм потребують знань у сфері медіаграмотності.

Спираючись на рекомендації ЮНЕСКО, дослідниця Р. Гришкова вважає медіаосвіту інструментом критичного аналізу соціальної дійсності. На думку вченої, медіаграмотність формується внаслідок ефективного впровадження медіаосвіти та допомагає людині активно протидіяти дезінформації, використовувати можливості інформаційного простору в професійній діяльності (Гришкова, 2012, с. 64).

У фокусі дослідження в цій науковій праці – компоненти медіаграмотності й медіаосвіти, які є актуальними як для імплементації в практичну діяльність соціальних працівників, так і для освітньої підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

У рамках наукової статті проаналізовано та систематизовано досвід упровадження форм і методів медіаграмотності та медіаосвіти в зарубіжній практиці соціальної роботи й репрезентовано власний досвід роботи зі студентською молоддю.

Робота із вразливими категоріями населення, упровадження ефективних інструментів соціальної політики потребують активної роботи в медіапросторі задля надання достовірної й кваліфікованої інформації отримувачам соціальних послуг.

## **2. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ СТАТТІ**

Огляд теоретичних концепцій у сфері медіаграмотності в контексті сучасної соціальної роботи дає змогу виокремити найбільш релевантні теоретичні підходи.

### **2.1. Протекціоністський підхід**

Цей підхід медіаграмотності виник як наслідок побоювань і страхів перед впливом медіа. Мета цього підходу – застерегти людей проти маніпуляцій та адикцій, які ретранслюються засобами масової інформації.

Протекціоністський підхід позиціонує аудиторію медіа як пасивних жертв.

У межах цього підходу побутує думка, що саме засоби масової інформації є причиною збільшення девіантної поведінки в суспільстві.

Представники протекціоністського підходу звинувачують медіа в консьюмеризмі та вихованні дітей матеріалістами й прагматиками (Kellner & Share. 2007, p.6).

### **2.2. Підхід медіамистецької освіти**

Студенти вчать оцінки якості контенту; у рамках цього підходу розвивається критичне мислення та пропонується альтернативна медіапродукція.

У контексті соціальної роботи такий підхід є дуже корисним, оскільки за допомогою засобів мистецтва голоси вразливих категорій або стигматизованих груп можуть бути почуті. Критичний аналіз розвиває навички самостійного мислення й супротиву, надає інформацію про інструменти захисту прав (Kellner & Share, 2007, p. 7).

### **2.3. Рух медіаграмотності**

Громадські організації та незалежні дослідницькі центри США створили проєкти для розвитку комунікативних компетенцій.

Вони пропонують такі можливості:

- доступ до інформації;
- аналіз інформації;
- оцінка ситуації;
- комунікації (Kellner & Share, 2007, p. 8).

### **2.4. Феміністичні та критичні підходи до вивчення медіаграмотності**

Дослідниця Кармен Люк поєднала культурні та феміністські студії, які вивчають роль засобів масової інформації у створенні й підтримці стереотипів.

Соціальні працівники активно працюють у сфері протидії дискримінації, стигматизації та беруть участь у проєктах розвитку й толерантності в українському суспільстві.

Наукова та практична оптика ефективних механізмів захисту прав людини є затребуваними в умовах сьогодення (Kellner & Share. 2007, p. 10).

Отже, ці підходи дають соціальним працівникам необхідний матеріал для вивчення практик протидії дискримінації.

Найчастіше у своїй практичній діяльності використовуємо здобутки руху медіаграмотності щодо аналізу інформації й феміністичного та критичного підходу в контексті тренінгів із протидії стигматизації й дискримінації.

Аналіз нової редакції Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, здійснений дослідницею Ольгою Коневщинською, дає змогу визначити медіаосвіту як важливу частину освітнього процесу, спрямованого на набуття навичок і компетенцій у сфері використання інформаційних технологій та безпечного функціонування особистості в інформаційно-медійному просторі (Коневщинська, 2016, с. 34).

Дослідниця Коневщинська дає визначення медіаграмотності, як сукупності теоретичних знань і практичних умінь, які сприяють критичному аналізу, інформації, оцінці її переваг та недоліків (Коневщинська, 2016, с. 36).

Для актуалізації важливості впровадження таких технологій медіаграмотності, як тренінги, освітні курси, проекти, у практичну діяльність фахівців соціальної сфери у праці авторка спирається на основні компоненти й критерії медіаграмотності, виділені Ольгою Коневщинською, а саме:

- 1) медіаактивність (інформування про свою діяльність у засобах масової інформації);
- 2) селективність (уміння працювати з документами та матеріалами);
- 3) аналітичність (оцінка отриманої інформації) (Коневщинська, 2016, с. 36).

Спираючись на наукову статтю Тетяни Разводової, авторка статті дає таке визначення поняття «медіаграмотність». Медіаграмотність – це сукупність засобів і технологій, які сприяють розвитку компетенцій із взаємодії з інформаційним простором, формуванню базових умінь із розвитку критичного мислення та аналізу медіаінформації.

Тетяна Разводова виокремлює такі компоненти медіаграмотності, які авторка статті враховуватиме під час упровадження ефективних програм медіаграмотності для майбутніх соціальних працівників (Разводова, 2020, с. 357):

1. Мотиваційний компонент – розвиток професійних компетенцій та бажання розвиватися й зростати у сфері медіаграмотності.
2. Когнітивний компонент – уміння аналізувати медіатексти на достовірність, створювати інформативний і професійний контент.
3. Поведінковий компонент – навички інформаційної гігієни та вміння знаходити релевантну інформацію соціального спрямування.
4. Ціннісно-смысловий компонент – дотримання етичних принципів у професійній сфері (Разводова, 2020, с. 358).

Узагальнюючи основні положення нової редакції Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, авторка статті визначає медіаосвіту як складову частину освітнього процесу, яка сприяє формуванню медіакомпетентності, медіаобізнаності, культури сучасних медіа на основі орієнтації на морально-етичні цінності, постійне оновлення інформації, мотивацію до нових знань, ушанування національних і культурних традицій та постійне підвищення рівня професійної кваліфікації (Концепція..., 2016).

Виходячи з проаналізованого матеріалу, головними компетенціями визначаємо аналіз інформації, критичний огляд.

Також в українській науці й практичній діяльності важливими є застосування комп'ютерних технологій, використання інноваційних методів навчання під час реалізації проєктів із медіаосвіти, навчання пошуку достовірної інформації (Разводова, 2020, с. 358).

Для ефективної імплементації в практичну діяльність фахівців соціальної роботи дієвих інструментів медіаосвіти та медіаграмотності потрібно проаналізувати їхні структурні компоненти. Американська дослідницька група з Університету Огайо й Корнелльського університету в складі Хьюні Чо, Джулі Кеннон, Рейчел Лопез, Венбо Лі виокремила такі складові частини змісту медіаграмотності в соціальних мережах.

**The Self (особистість, самість).** Цей компонент відображає правила комунікації в соціальних мережах. Також ми можемо дізнатися про аспекти споживання в процесі вибору контенту й оточення людини в середовищі соціальних мереж.

Авторка статті регулярно проводить для студентів тренінги ефективної комунікації, етики ділового спілкування. Це підвищує комунікативні навички майбутніх соціальних працівників.

**The Medium (у контексті концепту «Середовище»).**

Розуміння та вивчення технічних можливостей, доступу до платформ соціальних медіа й подання достовірної інформації.

Для цього для студентів спеціальності «Соціальна робота» проведено заняття з написання змістовних публікацій на соціальну тематику, лекції та тренінги з ефективною взаємодією фахівців соціальної сфери з засобами масової інформації.

Студенти отримали корисні навички з написання прес-релізів, створення прес-пакетів та прес-кітів.

**The Reality (реальність)** – здатність мультиплікації корисних практик комунікації та взаємодії із соціальних мереж у реальну дійсність, можливість перевіряти якість і достовірність змісту повідомлень та публікацій (Cho et al., 2022, р. 8).

У межах дисципліни «Методи соціальної роботи» студенти мали змогу взяти участь у тренінгах із медіаграмотності. Цикл складався з таких тем:

1. Медіаграмотність в умовах повномасштабного вторгнення рф.
2. Висвітлення проблеми насильства в умовах російської агресії: соціальні, психологічні, юридичні, етичні аспекти.
3. Протидія інформаційно-психологічним операціям.
4. Перевірка фейків та дезінформації.

Унаслідок ефективного використання соціальних мереж у професійній діяльності формуються такі компетенції:

**1) Analysis (аналіз).** Це можливість спостерігати й моніторити зміст соціальних мереж.

Для соціальних працівників запропоновано лекцію з елементами тренінгу щодо створення власних блогів і використання платформ громадянських ініціатив для висвітлення своєї діяльності. Майбутні працівники соціальної сфери отримали корисні поради щодо ведення блогів, груп у соціальних мережах, персональних сторінок.

**2) Evaluation (оцінювання).** Це здатність перевіряти достовірність публікацій, постів, інформації в соціальних мережах.

Студенти спеціальності «Соціальна робота» вивчають правила використання результатів соціологічних досліджень, аналізують статистичні дані, рейтинги, працюють із ресурсами для перевірки інформації.

**3) Contribution (внесок)** – це вміння доносити до своєї цільової аудиторії мету та результати своєї роботи.

Улітку 2022 р. авторка наукової статті проводила інтерактивну лекцію «Медіаграмотність та ефективне блогерство» в рамках освітнього проекту «Гутріки “Україна та новий історичний час”» Дніпропетровського й Донецького регіональних відділень Малої академії наук України.

Для слухачів Літньої міждисциплінарної школи надано інформацію щодо правил висвітлення сензитивної інформації під час бойових дій, правила протидії фейкам, інформації та маніпуляції, правила ведення блогів соціального спрямування.

Наукова група з бельгійського міста Гент у складі Хадевідча Ванвінсберге, Елке Будрі й Пітера Вердегема виокремлює такі компетенції, які повинні розвивати в собі спеціалісти в сучасному інформаційному суспільстві:

1. Розрізняти та визначати власні інформаційні потреби та запити;
2. Оцінювати якість інформації;
3. Отримувати, зберігати інформацію;
4. Використовувати правила ефективного й етичного використання інформації.
5. Застосовувати інформацію для створення нових форм знання та використовувати для ефективних комунікацій (Vanwynsberghe et al., 2012, p. 5).

Для студентів спеціальності «Соціальна робота» Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара регулярно проводяться заняття із інформаційної гігієни, профілактики емоційного й професійного вигорання, практичні семінари з етики поведінки та професійної діяльності соціального працівника.

Проте бельгійські вчені актуалізують різницю між медіаграмотністю й інформаційною грамотністю, і вона, на їхню думку, полягає у вмінні критично мислити та аналізувати інформацію й активно залучати нові інтернет-технології та ефективну співпрацю із засобами масової інформації.

І в соціальній роботі це чітко підкріплено необхідністю використовувати у своїй роботі нормативно-правові акти, державні стандарти, досвід практичної імплементації державних і регіональних програм.

Студенти проводять SWOT-аналіз, експертну оцінку соціальних проектів.

Обговорення соціальних проблем та прийняття рішень щодо впровадження інноваційних технологій здійснюється за допомогою таких методик, як метод «Дельфі», метод експертних оцінок, OPEN-space, стратегічні сесії, форсайт-сесії, метод сценаріїв.

Подібні методики є корисними в медіаосвіті, оскільки розвиваються критичне мислення та спроможність аналізувати актуальні соціальні проблеми, перевіряти достовірність інформації, розробляти унікальний контент і відчувати дух командної роботи.

Також подібні просвітницькі заходи соціальної спрямованості сприяють протидії інфодемії, стереотипам та упередженням, які існують у суспільстві.

У вищезазначених контекстах, пов'язаних із застосуванням технологій медіаграмотності й медіаосвіти, соціальним працівникам треба дотримуватися головних положень European Charter of Media Literacy (Європейської хартії медіаграмотності):

- 1) ефективно використання засобів масової інформації у випадку дотримання прав людини й громадської відповідальності;
- 2) виявляти та уникати використання медіаконтенту, які мають непідтверджену, зневажливу, недостовірну інформацію;
- 3) використовувати медіа креативно й виражати нові, унікальні ідеї, думки, інформацію;
- 4) критично аналізувати отриману інформацію, вивчати джерело її надходження (Pérez Tornero, 2006, p. 12).

В умовах воєнного стану студенти регулярно отримують інформацію щодо етичного висвітлення гострих питань надання допомоги жертвам насильства, соціальних проблем внутрішньо переміщених осіб.

Починаючи з часів пандемії COVID-19 і впродовж всього періоду повномасштабного вторгнення студенти опановують освітні платформи для інтерактивного навчання та інформацію щодо створення комунікаційних чатів для роботи з клієнтами.

Норвезькі вчені Хонг Джу й Сіннов Т. Андерсен вважають, що для розвитку цифрових і медіакомпетенцій соціальних працівників потрібно активно включати в усі дисципліни:

- правила етикету,
- кіберкомунікації,
- правила соціального консультування в онлайн-форматі,
- розвиток критичного мислення (Zhu & Andersen, 2021, p. 3).

Студентам Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара читаються лекції з етики ділового спілкування, проводяться тренінги з методик розвитку креативного мислення.

Майбутні соціальні працівники за допомогою кейсів опановують правила спілкування з клієнтами.

Вони мають можливість на практиці опанувати методи розвитку критичного мислення, а саме: «Мозковий штурм», «Кошик ідей», створення ментальних карт, «Гірлянди асоціацій» тощо.

Для студентів проводяться тренінги з протидії кібербулінгу.

Більш детальне опрацювання онлайн-інструментів та технологій є пріоритетом для подальшого розвитку у сфері освіти для соціальних працівників.

Діджиталізація суспільства є викликом для консервативної соціальної сфери, проте все більше й більше соціальних послуг мають онлайн-реєстрацію.

Норвезькі дослідники Хонг Джу та Сіннов Т. Андерсен виокремлюють чотири ключових сфери знань і компетенцій у сфері медіаграмотності соціальних працівників.

1. *Комунікація* – ефективна взаємодія з представниками громадянського суспільства та розбудова мереж у громаді.

Соціальні працівники за допомогою стимуляційних ігор, тренінгів і лекцій вивчають новітні технології соціальної роботи в громаді та вуличної соціальної роботи.

2. *Створення контенту* – створення інформативних публікацій, які висвітлюють діяльність соціальних працівників.

Під час тренінгу з медіаграмотності студенти створювали інформаційні повідомлення про надання соціальних послуг.

Також популярністю користується вправа про права людини з погляду чотирьох видань: урядової газети, опозиційного інтернет-видання, незалежного блогера та сайту учасників правозахисного руху.

3. *Безпека* – надання корисних знань і матеріалів про захист персональних даних, захист інформації та листування.

Починаючи з викладання дисципліни «Вступ до спеціальності», ці дані отримуються майбутніми соціальними працівниками.

4. *Розв'язання проблем* – ідентифікація потреб соціальних працівників у співробітництві із засобами масової інформації, у присутності в соціальних мережах та в пошуку релевантних онлайн-інструментів для здійснення повсякденної соціальної роботи.

Онлайн-опитування є звичайною практикою в підготовці соціальних працівників.

Створення онлайн-анкети зворотного зв'язку учасників тренінгу, оцінка професійних якостей тренера й фасилітатора є дуже популярними формами роботи (Zhu & Andersen, 2021, р. 2).

Норвезькі колеги – соціальні працівники вважають найважливішими компонентами сучасної медіаграмотності соціального працівника такі: комунікативні техніки, уміння цікаво писати, нетикет. Швидке поширення соціальних мереж вимагає вміння створювати якісний контент у сфері профілактики, соціальної адаптації, надання соціальних послуг (Zhu & Andersen, 2021, р. 8).

Норвезькі соціальні працівники активно використовують платформи Snapchat та Instagram для взаємодії з безробітною молоддю. Створення відео на тему «Як вибрати роботу?», «Як знайти роботу?» є дуже популярним (Zhu & Andersen, 2021, р. 9).

Авторка статті завжди ставить у приклад студентам інстаграм-сторінку «Дніпро соціальний» Департаменту соціальної політики Дніпровської міської ради<sup>1</sup>.

На цьому ресурсі надаються матеріали про виплати, соціальні програми й послуги, чинні програми допомоги внутрішньо переміщеним особам, а також соціальні історії людей, які опинилися в складних життєвих ситуаціях під час війни. Інформація супроводжується креативною інфографікою.

Завдяки досвіду норвезьких колег можна виокремити такі медіакомпетентності: комунікації з медіа, знання природи засобів масової інформації, пошук та обробка інформації, раціональне використання медіаконтенту.

Акцент на застосування саме соціальних медіа в професійній підготовці фахівців соціальної сфери робить також шотландська дослідниця Джоан Луїз Вествуд зі Стерлінгського університету. Соціальні медіа не лише сприяють розвитку партнерства у сфері фандрейзингу соціальних проєктів, але й допомагає в розвитку компетенцій медіаграмотності (Westwood, 2015, р. 3–4).

Проте є й певні проблеми у використанні сучасних інтернет-технологій і соціальних мереж у соціальній роботі.

Доктор Чарльз Мугіша зі Школи соціальної роботи та соціального догляду Букінгемського університету зазначає випадки некоректної поведінки, коли соціальні працівники робили пости в соціальній мережі з інформацією, яка є конфіденційною, вони писали про особисті дані, проблеми їхніх клієнтів без їх дозволу.

Отже, дотримання положень Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи є вкрай необхідним в умовах сьогодення.

Це питання престижу та репутації соціальних служб у нашому суспільстві, які виконують важливу роботу, допомагаючи людям, які постраждали від війни.

Проте англійський дослідник посилається й на вченого Ліча, який вважає, що розвиток соціальних технологій та інтернет-платформ повинен використовуватися для процесів освітньої підготовки соціальних працівників. А вчені МакАртур і Бостедо-Конвей назвали Twitter важливим інструментом вищої освіти (Mugisha, 2018, р. 2458).

Підсумовуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що активне використання соціальних мереж, додатків та дотримання етичних норм є актуальними в процесі медіаосвіти соціальних працівників.

## ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Професія соціального працівника є затребуваною в українському суспільстві в умовах сьогодення.

Компетенції, які пов'язані з медіаосвітою, формуються за допомогою включення технологій медіаграмотності в усі навчальні дисципліни для соціальних працівників.

Для подальшого розвитку медіанавичок планується поглибити співробітництво з громадськими організаціями, поглиблення міжнародного співробітництва й посилення тренінгової компоненти для підготовки майбутніх соціальних працівників. Також на перспективу потрібне створення навчально-методичних матеріалів для освіти соціальних працівників, де буде узагальнено досвід проведення тренінгів і лекторіїв.

<sup>1</sup> Див.: «Дніпро соціальний». URL: [https://www.instagram.com/socialpolicy\\_dnipro/](https://www.instagram.com/socialpolicy_dnipro/)

Медіаграмотність фахівців соціальної сфери є запорукою висвітлення діяльності соціальних служб в умовах сьогодення. Соціальні працівники роблять неоціненний внесок у допомогу постраждалим від війни. Їхня професійна діяльність повинна висвітлюватись із дотриманням усіх цінностей і професійної етики соціальної роботи як науково-практичної та соціально значущої діяльності.

Медіаосвіта сучасних соціальних працівників дасть змогу ефективніше розвивати соціальні комунікації в громадах, сприятиме соціальному партнерству й соціальному діалогу.

Аналіз головних компонентів медіаграмотності довів необхідність систематичного впровадження в освітній процес методів розвитку критичного мислення, засобів профілактики маніпулятивних технологій засобів масової інформації.

Отже, методи підвищення медіакомпетенцій і форм медіаосвіти запроваджуються в скандинавських країнах на всіх рівнях освітнього процесу.

Особливий аспект у соціальній роботі здійснюється на комунікативні та когнітивні компоненти.

Важливим компонентами медіаграмотності є вміння аналізувати інформацію й розвиток комунікативних стратегій.

Розвиток медіакомпетенцій соціальних працівників для ретрансляції достовірної та ефективної інформації набуває актуальності в умовах сьогодення.

Аналізуючи досвід українських, англійських, норвезьких колег, можемо зробити висновок, що головними компетенціями соціального працівника у сфері медіаграмотності виступають уміння аналізувати й обробляти інформацію, навички ефективної комунікації в засобах масової інформації, критичне мислення під час установлення достовірності фактів.

Інноваційні методи медіаосвіти повинні поєднуватися з етикою соціальної роботи та цінностями професії, яка орієнтована на формування толерантності, співробітництва й спирається на сильні сторони клієнта.

У досвіді Норвегії є цікаві факти створення корисного та візуально привабливого контенту в діяльності соціальних служб.

Авторка статті планує на практичних заняттях зі створення інформативних просвітницьких та профілактичних буклетів приділити увагу й цьому питанню. Тренінги з протидії фейкам та дезінформації є головною формою проведення занять у галузі медіаосвіти. Планується приділяти більше уваги інтерактивним методам розвитку критичного мислення й аналізу та оцінки соціальних програм і проєктів. Безпека в медіасередовищі, етика поведінки та захист інформації також потребують більш детального опрацювання. Просвітницька робота з молоддю в галузі медіаосвіти з використанням інтерактивних форм навчання є актуальною формою роботи зі студентською молоддю.

## ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Гришкова, Р. О. (2012). Медіаосвіта як чинник модернізації вітчизняної вищої школи. *Наукові праці. Серія: Педагогіка*, 188(176), 63–68. Отримано 07.11.2022 з <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2012/188-176-14.pdf>
- Коневщинська, О. Е. (2016). Розвиток медіаосвіти і медіакультури в умовах сучасного українського суспільства. *Інформаційні технології та засоби навчання*, 56(4), 32–41. <http://dx.doi.org/10.33407/itlt.v54i4.1481>
- Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) (2016). Отримано 08.11.2022 з <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/>
- Разводова, Т. (2020). Медіаграмотність як основна компетенція сучасного педагога. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції «Критичне мислення в епоху токсичного контенту»*. Київ: Центр вільної преси, Академія української преси, 494 с. Отримано 09.11.2022 з <https://medialiteracy.org.ua/mediagramotnist-yak-osnovna-kompetentsiya-suchasnogo-pedagoga/>
- Шевченко, Т., Ковтун, В., Єрмоленко, В. (2021). *Розвиток медіаграмотності в Україні*. Київ: ОБСЄ та Інтерньюз-Україна, 34 с.
- Chanda, N. (2017). Media Education and Media Literacy: Conceptualising the significance of critical and twenty-first-century literacies in media education. *Journal of Content, Community & Communication Amity School of Communication*, 5, 22–25. Retrieved October 10, 2022 from <https://www.amity.edu/gwalior/jccc/pdf/jcc-journal-june-2017-06092017-29-32.pdf>
- Cho, H., Cannon, J., Lopez, R. & Li, W. (2022). Social media literacy: A conceptual framework. *New media & society*, 1–20. <https://doi.org/10.1177/14614448211068530>

- European Parliament resolution of 16 December 2008 on media literacy in a digital world*. Retrieved November 07, 2022 from <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0598+0+DOC+XML+V0//EN>
- Kellner, D., & Share, J. (2007). Critical Media Literacy, Democracy and the Reconstruction of Education. In D. Macedo & S. R. Steinberg (Eds.), *Media literacy: A reader* (pp. 3–23). New York: Peter Lang Publishing. [https://www.researchgate.net/publication/237225853\\_Critical\\_Media\\_Literacy\\_Democracy\\_and\\_the\\_Reconstruction\\_of\\_Education](https://www.researchgate.net/publication/237225853_Critical_Media_Literacy_Democracy_and_the_Reconstruction_of_Education)
- Konoshenko, S., Stepanenko, V., Bakhov, I., Diachok, N., & Spivak, Y. (2021). The role of the media in the professional education of future social workers. *Propósitos Y Representaciones*, 9(SPE1), e1387. <https://doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE1.1387>
- Mugisha, Ch. (2018). Social Work in a Digital Age: The Need to Integrate Social Media in Social Work Education in the UK. *Journal of Social Work Education and Practice*, 3(4), 1–10, Retrieved November 07, 2022 from [https://www.jswept.in/uploads/3/1/7/2/31729069/030401\\_social\\_work\\_in\\_a\\_digital\\_age.pdf](https://www.jswept.in/uploads/3/1/7/2/31729069/030401_social_work_in_a_digital_age.pdf)
- Paris Agenda or 12 Recommendations for Media Education in 2007* (2007). Retrieved November 07, 2022 from [https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/Parisagendaфин\\_en.pdf](https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/Parisagendaфин_en.pdf)
- Pérez Tornero, J. M. (2006). *Current trends on Media Literacy in Europe. Approaches – existing and possible – to media literacy*, 142 p. Retrieved November 07, 2022 from [https://www.researchgate.net/publication/271505667\\_Current\\_trends\\_on\\_Media\\_Literacy\\_in\\_Europe\\_Approaches\\_-\\_existing\\_and\\_possible\\_-\\_to\\_media\\_literacy](https://www.researchgate.net/publication/271505667_Current_trends_on_Media_Literacy_in_Europe_Approaches_-_existing_and_possible_-_to_media_literacy)
- Petersons, A. (2022). The Role of Manipulative Technologies in Commercial Advertising. *Sociological Studios*, 1(20), 50–57. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2022-01-49-56>
- Salnikova, S., & Kyrychenko, R. (2021). Sentiment Analysis Based on the BERT Model: Attitudes Towards Politicians Using Media Data. *International Conference on Social Science, Psychology and Legal Regulation (SPL 2021): Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, Atlantis Press, 617, 39–44. <https://dx.doi.org/10.2991/assehr.k.211218.007>
- Vanwynsberghe, H., Boudry, E., & Verdegem, P. (2012). The development of a conceptual framework of social media literacy. In *Etmaal van de communicatiewetenschappen, Proceedings*. Ghent, Belgium: Ghent University, Department of Communication studies. Retrieved November 07, 2022 from <https://biblio.ugent.be/publication/3047212>
- Westwood, J. (2015). Social media in social work education: devising a social media strategy. *Conference: European Association of Schools of Social Work conference: Social Work Education in Europe: towards 2025*. At: Bicocca University: Milan, Italy. Retrieved November 09, 2022 from [https://www.researchgate.net/publication/289539455\\_Social\\_media\\_in\\_social\\_work\\_education\\_devising\\_a\\_social\\_media\\_strategy](https://www.researchgate.net/publication/289539455_Social_media_in_social_work_education_devising_a_social_media_strategy)
- Zhu, H., & Andersen, S. T. (2021). Digital competence in social work practice and education: experiences from Norway. *Nordic Social Work Research*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2021.1899967>

## REFERENCES

- Chanda, N. (2017). Media Education and Media Literacy: Conceptualising the significance of critical and twenty-first-century literacies in media education. *Journal of Content, Community & Communication Amity School of Communication*, 5, 22–25. Retrieved October 10, 2022 from <https://www.amity.edu/gwalior/jccc/pdf/jcc-journal-june-2017-06092017-29-32.pdf>
- Cho, H., Cannon, J., Lopez, R. & Li, W. (2022). Social media literacy: A conceptual framework. *New media & society*, 1–20. <https://doi.org/10.1177/14614448211068530>
- Concept of implementation of Media Education in Ukraine in new edition*. (2016). Retrieved November 08, 2022 from <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/>
- European Parliament resolution of 16 December 2008 on media literacy in a digital world*. Retrieved November 07, 2022 from <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0598+0+DOC+XML+V0//EN>
- Grishkova, R. (2012). Media Education as factor of modernization of native High School Scientific works. *Part Pedagogy*, 188(176), 63–68. Retrieved November 07, 2022 from <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2012/188-176-14.pdf>
- Kellner, D., & Share, J. (2007). Critical Media Literacy, Democracy and the Reconstruction of Education. In D. Macedo & S.R. Steinberg (Eds.), *Media literacy: A reader* (pp. 3–23). New York: Peter Lang Publishing. [https://www.researchgate.net/publication/237225853\\_Critical\\_Media\\_Literacy\\_Democracy\\_and\\_the\\_Reconstruction\\_of\\_Education](https://www.researchgate.net/publication/237225853_Critical_Media_Literacy_Democracy_and_the_Reconstruction_of_Education)
- Konevshinska, O. (2016). Development of media education and media culture under the conditions of modern information society. *Information Technologies and Learning Tools*, 56(4), 32–41. <http://dx.doi.org/10.33407/itlt.v54i4.1481>

- Konoshenko, S., Stepanenko, V., Bakhov, I., Diachok, N., & Spivak, Y. (2021). The role of the media in the professional education of future social workers. *Propósitos Y Representaciones*, 9(SPE1), e1387. <https://doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE1.1387>
- Mugisha, Ch. (2018). Social Work in a Digital Age: The Need to Integrate Social Media in Social Work Education in the UK. *Journal of Social Work Education and Practice*, 3(4), 1–10, Retrieved November 07, 2022 from [https://www.jswep.in/uploads/3/1/7/2/31729069/030401\\_social\\_work\\_in\\_a\\_digital\\_age.pdf](https://www.jswep.in/uploads/3/1/7/2/31729069/030401_social_work_in_a_digital_age.pdf)
- Paris Agenda or 12 Recommendations for Media Education in 2007 (2007). Retrieved November 07, 2022 from [https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/Parisagendafin\\_en.pdf](https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/Parisagendafin_en.pdf).
- Pérez Tornero, J. M. (2006). *Current trends on Media Literacy in Europe. Approaches – existing and possible – to media literacy*, 142 p. Retrieved November 07, 2022 from [https://www.researchgate.net/publication/271505667\\_Current\\_trends\\_on\\_Media\\_Literacy\\_in\\_Europe\\_Approaches\\_-\\_existing\\_and\\_possible\\_-\\_to\\_media\\_literacy](https://www.researchgate.net/publication/271505667_Current_trends_on_Media_Literacy_in_Europe_Approaches_-_existing_and_possible_-_to_media_literacy)
- Petersons, A. (2022). The Role of Manipulative Technologies in Commercial Advertising. *Sociological Studios*, 1(20), 50–57. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2022-01-49-56>
- Razvodova, T. (2020). Media Literacy as a main competence of modern pedagogue. *Collection of articles of the 8-th International scientific conference "Critical thinking in the age of toxic content"*. Kyiv. Centre of Freedom Press. Academy of Ukrainian Press. 494 p. Retrieved November 09, 2022 from <https://medialiteracy.org.ua/mediagramotnist-yak-osnovna-kompetentsiya-suchasnogo-pedagoga/>
- Salnikova, S., & Kyrychenko, R. (2021). Sentiment Analysis Based on the BERT Model: Attitudes Towards Politicians Using Media Data. *International Conference on Social Science, Psychology and Legal Regulation (SPL 2021): Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, Atlantis Press, 617, 39–44. <https://dx.doi.org/10.2991/assehr.k.211218.007>
- Shevchenko, T., Kovtun, V., & Ermolenko, V. (2021). *Development of Media Literacy in Ukraine*. Kyiv: OSCE and Internews – Ukraine, 34 p.
- Vanwynsberghe, H., Boudry, E., & Verdegem, P. (2012). The development of a conceptual framework of social media literacy. In *Etmaal van de communicatiewetenschappen, Proceedings*. Ghent, Belgium: Ghent University, Department of Communication studies. Retrieved November 07, 2022 from <https://biblio.ugent.be/publication/3047212>
- Westwood, J. (2015). Social media in social work education: devising a social media strategy. *Conference: European Association of Schools of Social Work conference: Social Work Education in Europe: towards 2025*. At: Bicocca University: Milan, Italy. Retrieved November 09, 2022 from [https://www.researchgate.net/publication/289539455\\_Social\\_media\\_in\\_social\\_work\\_education\\_devising\\_a\\_social\\_media\\_strategy](https://www.researchgate.net/publication/289539455_Social_media_in_social_work_education_devising_a_social_media_strategy)
- Zhu, H., & Andersen, S. T. (2021). Digital competence in social work practice and education: experiences from Norway. *Nordic Social Work Research*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2021.1899967>